

In april komt er een nieuwe versie van de Digitale Nestkaart uit (versie 4.0) waarin behalve de GRIEL-export onder andere de volgende verbeteringen zitten ten opzichte van de huidige versie (3.8, uitgekomen in juni 2011):

- Een wizzard voor het eenvoudig invoeren van nieuwe nestkaarten.
- Er kunnen foto's worden gekoppeld aan nestkaarten.
- Nieuwe analyse: het aantal grootgebrachte jongen per geringde vogel per jaar.
- Nieuwe analyse: het jaar van eerste broedsel van een geringde vogel en het aantal jaren dat een vogel een broedpoging heeft gedaan.
- Nieuwe analyse: paarbanden van geringde vogels.
- Nieuwe analyse: conditie van jongen (op dit moment alleen beschikbaar voor steenuilen)
- De ringgegevens kunnen worden geëxporteerd als GEDCOM-bestand o.a. om stambomen te maken met genealogie programma's.
- Er kunnen nestkaarten worden gezocht op het ringersnummer en het projectnummer van de geringde vogels.
- Er kan een Google-Earth bestand worden gemaakt waarmee het broedsucces van nesten met gekleurde symbolen kan worden weergegeven.
- Er kunnen nieuwe nestkaarten worden aangemaakt met behulp van Google-Earth en GPS-bestanden.

In eerdere versies toegevoegde mogelijkheden die van belang kunnen zijn voor ringers:

- Het aanmaken van nestkaarten van nestkasten door alle kasten uit een jaar in één keer te kopiëren naar een nieuw jaar.
- Het invoeren van nestkaarten per bezoekdatum.
- Er kan een overzicht van actieve nesten worden gemaakt (met gegevens van laatste bezoek).
- Er is een bezoekenplanner op basis van ingevoerde waarnemingen (met o.a. nesten met ringbare jongen op een bepaalde datum).
- Er kunnen coördinaten uit een GPS-bestand worden ingelezen.
- Er zijn meerdere broedbiologische analyses ingebouwd (o.a. legbegin en Mayfield)

Ga naar www.sovon.nl/nestkaart voor een uitgebreider overzicht van de mogelijkheden en om de Digitale Nestkaart te downloaden.

Jeroen Nienhuis, jeroen.nienhuis@sovon.nl
Henk van der Jeugd, h.vanderjeugd@nioo.knaw.nl

Geciteerd uit Ringersnet

Gijs van Tol

Naast OHV is Ringersnet een belangrijk medium voor de communicatie tussen ringers (HULDE aan de webmasters!). Naast een snelle uitwisseling van feiten en meningen is Ringersnet soms ook de basis voor gedegen studies, zoals bijvoorbeeld over de mezentrek.

Het is niet de bedoeling om alle informatie-uitwisseling op Ringersnet samen te vatten voor OHV. Toch zijn er zo nu en dan discussies waarvan je denkt: "Hé, dat is misschien wel interessant om dit later nog eens terug te lezen". Hieronder samenvattingen van een tweetal interessante discussies die de afgelopen maanden op Ringersnet te lezen waren, en tenslotte nog een aanvulling op een bericht in de vorige editie van 'geciteerd uit Ringersnet'.

Zwarte merel vrouwen

Henri Bouwmeester meldt op 14 november opvallende merels: *"Zwarte vrouwen, die amper van mannen te onderscheiden zijn, met alleen een beetje streping op de keel. In diverse gevallen hebben deze vogels ook enkele of meerdere zwarte veertjes, vooral op de borst, met bruine randen"*.

Koen Maes meldt ook zo'n donkere merel uit de omgeving van Antwerpen en Philippe Schepens, die sinds eind oktober aan de Belgische kust grote hoeveelheden merels heeft geringd, constateerde dat ook bij hem de meeste overjarige vrouwtjes donkerder zijn dan de lokale vogels: *"Vaak bijna zwart, met veelal een zwarte staart. Soms zijn ze alleen van de jonge mannetjes te onderscheiden door de keel (en de rui in de vleugels). Eerstejaars vrouwtjes zijn iets minder donker"*. Verder merkte hij op dat ook de gemiddelde vleugellengte bij deze merels iets groter is dan bij de lokale vogels.

Naar aanleiding van deze meldingen vraagt Norman van Swelm zich af of hier mogelijk sprake is van oostelijke ondersoorten, zoals bijvoorbeeld maximus uit de Himalaya; hij verwijst daarbij naar Vaurie (1959). Kees Roselaar is hierover erg stellig: *"Vrouw merels zijn gewoon heel erg variabel"*. Hij verwijst daarvoor naar Eck & Geidel (1971), die allerlei typen (merel)vrouwen onderscheiden en benoemen en ook naar de geografische herkomst hebben gekeken. Maximus zit alleen in de noordwestelijke Himalaya en heeft een vleugel van 150 mm of meer; zulke grote maten ziet Kees Roselaar nog niet bij onze 'zwarte' vrouwtjes. *(Spijtig dat zo'n artikel als van Eck & Geidel moeilijk*

te bemachtigen is. Gelukkig blijkt ook Cramp (1988) nogal wat gegevens over de diverse ondersoorten en hun vleugellengtes te vermelden; Cramp vermeldt ook dat intermedius de grootste ondersoort is die het west Palearctisch gebied bereikt. GvT).

Kees wordt op zijn wenken bediend, want Peter Horssens meldt dat op Vlieland elk jaar aan het eind van het vangseizoen merels met 'lange' vleugels worden gevangen. De top 10 langste vleugels van 17.776 geringde en gemeten merels op Vlieland zijn: 1 x 152 mm, 3 x 150 mm, 1 x 148 mm, 2 x 146 mm, 1 x 145 mm en 2 x 144 mm. Het betreft acht mannen en twee vrouwen, allemaal gevangen tussen 8 oktober en 11 november. Er is bij deze grote vogels echter niets vermeld over extra donkere vrouwen. Rienk Slings meldt uit het Vinkenbaanboek van Castricum dat van de 3.332 gemeten merel mannen in het najaar de maximum vleugellengte 147 mm bedroeg.

Kees Roselaar is onder de indruk van de vleugellengtes van Vlieland; hij geeft de vleugellengtes van door hem gemeten balgen (tabel 1). Balkan en Caucasus-vogels zijn net zo groot als Nederlandse, in Zuid Europa zijn ze veel kleiner. Hij vermeldt ook nog dat vrouwen intermedius niet opvallend zwart zijn.

In de discussie signaleert Philippe Schepens verder dat er in België vrijwel geen in Nederland geringde merels worden gemeld. Peter van Horssen verwijst naar de website van Vlieland (<http://www.vinkenbaanvlieland.nl/>) en merkt op dat de merels die Vlieland aan doen uit Scandinavië komen en richting Engeland gaan. Op een totaal van ca 250 terugmeldingen is er niet één uit België.

Bert Winters bevestigt de bevindingen van Philippe en Peter: *"Van 4.000 merels die de afgelopen 14 jaar in het noorden van Noord-Holland zijn geringd lijkt de grote lijn hetzelfde: na de najaarsvangsten uitsluitend terugmeldingen uit GB en in het najaar één keer een London ring van een eerder seizoen".* Nog nooit werd een vogel van hem gemeld uit België of Frankrijk.

Gedurende de voorjaars trek komen de meldingen van Bert uit noordelijk Duitsland, Denemarken, Zweden en zelfs Finland. Tweemaal werd - ongetwijfeld op de terugreis - in het vroege voorjaar een Merel met een Noorse ring gecontroleerd. Het gebied van herkomst lijkt hiermee wel aardig in kaart gebracht.

Op grond van de Vogeltrek atlas van Speek en Speek (1984) constateert Bert dat er tot 1984 nog

wel sprake leek van een zuidwest gerichte trek van merels. Hij vraagt zich af of dat misschien een gevolg is van klimaatverandering. Dat is nog maar één van de vragen die naar aanleiding van deze uitwisseling van gegevens naar voren komen. Een nadere analyse van de vleugelmaten van verschillende ringstations zou meer inzicht verschaffen in het voorkomen van de 'grote maten' in de verschillende delen van Nederland en Vlaanderen. Een nadere analyse van merelterugmeldingen kan niet alleen antwoord geven op de vraag van Bert Winters, maar ook opheldering verschaffen over de bewegingen van Nederlandse merels en het raadsel van de noordelijke merels die Nederland lijken te omzeilen. Dus misschien toch maar weer een pleidooi voor een Nederlandse, Belgische of gezamenlijke ringatlas?

Rietzangers

Jan de Jong uit Joure stuitte bij het spitten in zijn gegevens op een oude terugmelding van een Rietzanger met Franse ring. De vogel was begin april als 2 kj geringd in Mali en in Nederland teruggemeld. De aangegeven leeftijd lijkt hem nogal dubieus; hij neemt aan dat je begin april in Afrika geen 2kj meer kan vaststellen. Maar hij vraagt of er nog kenmerken bekend zijn, zoals bijvoorbeeld rui of partiële rui, die zo'n leeftijdsbepaling wél mogelijk maken.

Afrika specialist Bennie van den Brink gaat uitgebreid in op deze vraag. Hij heeft de afgelopen 4 jaar in Zambia 814 rietzangers gevangen en die uiteraard zoveel mogelijk op leeftijd gebracht en gekeken naar conditie en rui. Er is daarbij geen gebruik gemaakt van het kenmerk van de iriskleur; de ervaring met dit kenmerk was heel beperkt en het is erg moeilijk om de kleine verschillen in kleurtinten te herkennen.

"Het meest bruikbare kenmerk voor ons was de aan- of afwezigheid van tongvlekken. Dat was een duidelijk kenmerk en goed in het veld te gebruiken. Met dit kenmerk konden we verreweg de meeste vogels op leeftijd brengen. Dit kenmerk was meestal nog tot eind maart (het einde van onze ringactiviteiten) duidelijk aanwezig. Bij juveniele rietzangers (in zuidelijk Afrika is 1 januari niet de scheidslijn tussen 1^e jaars en 2^e jaars vogels) konden we bovendien vaak de donkere vlekjes (uit het jeugdkleed) op de bovenborst nog zien en als hulpmiddel bij de leeftijdsbepaling gebruiken".

Het controleren van de tongvlek bij rietzangers die in het voorjaar naar de broedgebieden

teruggekeerd zijn kan volgens Bennie dus wel informatie opleveren over leeftijd.

Arne Hegemann twijfelt daar echter aan en vraagt zich af of het ooit goed onderzocht is dat bij alle rietzangers tongvlekken in de loop van de tweede jaar verdwijnen en of daar publicaties over zijn. Op grond van zijn eigen onderzoek aan veldleeuwerikken blijkt namelijk dat tongvlekken absoluut niet bruikbaar zijn om de leeftijd te bepalen. Bij veldleeuwerikken kunnen de tongvlekken ook ontbreken bij vogels in het nest (of al snel na het uitvliegen verdwijnen) en worden tongvlekken aangetroffen bij oudere vogels.

Controle van Svensson (1992) leert dat tongvlekken bij de rietzanger niet als leeftijdskenmerk worden genoemd, maar wél bij de kleine karekiet en alleen voor het najaar. Bovendien benadrukt Svensson dat het gebruik van kenmerken als de iriskleur veel praktische ervaring, goed licht en een vergrootglas vereisen. Over de kleine karekiet (reedwarbler is geen rietzanger) geeft ook de site <http://www.davidnorman.org.uk/MRG/index.htm>, waar Peter van Zwol naar verwijst, goed gedocumenteerde informatie.

Er lijkt dus alle reden voor te zijn om bij de bepaling van de leeftijd in het voorjaar niet alleen af te gaan op de tongvlekken, maar ook de rui en andere kenmerken te beoordelen.

Verder meldt Bennie van den Brink nog enkele interessante zaken over de rui van de rietzanger in Afrika: *"Slijtage van het verenkleed was meestal geen bruikbaar kenmerk omdat zowel adulte als juveniele vogels sterke slijtage vertoonden. De meeste vogels begonnen met actieve rui na januari en tot eind maart troffen we vogels in actieve rui aan. Veelal ruiden ze 3 handpennen tegelijk, zodat de ruiperiode veel korter is dan bijvoorbeeld bij boerenzwaluwen.*

Opvallend was ook dat we in december en januari een klein percentage zowel adulte als juveniele vogels vingen die al volledig doorgeruid waren: HP ruiscore 45. Het lijkt alsof deze vogels in een ander gebied hebben geruid en daarna nog doorgetrokken zijn naar zuidelijker regionen. Ik weet niet of daarover iets bekend is. David Pearson vermeldt in zijn gidsje 'Identification and ageing of Palearctic migrants at Ngulia' (zuid Kenya) bij rietzangers dat Ngulia-vogels merendeels ongeruid zijn, maar dat enkele gedeeltelijk of geheel geruid zijn.

De vogels die in Zambia overwinteren gebruiken de eastern flyway en zullen afkomstig zijn uit

broedgebieden in Oost-Europa, Rusland en west-Azië. Van bosrietzangers is bekend dat er partiële rui is, vermoedelijk in Ethiopië, voordat ze doorvliegen naar zuidelijke overwinteringsgebieden".

Diversen

Tenslotte een aanvulling op de vangst van vier draaihalzen in de vorige 'Geciteerd uit Ringersnet'. B.J. Speek, de oude 'Chef Ringonderzoek' (en voorganger van G. Speek), meldde een vangst van maar liefst vijf draaihalzen. *"Het VT was in 1965 op Vlieland om vogels te vangen. Op zeker ogenblik was Dr. Perdeck bezig bij het militaire duin en ving 5 draaihalzen. Hij had geen vogelzakjes bij zich, maar stopte de draaihalzen in zijn jack, van onderen en van boven goed dicht gebonden. Zo racete hij op de van dienstwege verstrekte brommer naar ons hoofdkwartier, waar de vogels werden getoond en geringd".* De foto bij deze melding is een historisch document dat ik u niet wil onthouden.

Figuur 1. Vangst van 5 draaihalzen op Vlieland in 1965. Rechts de jonge Dr A.C. Perdeck, links Q. Voorham, destijds o.a. medewerker op de vinkenbaan in Meijendel.

Gijs van Tol, gijsvantol@yahoo.com

Terugmeldingen 2012-1

Henk van der Jeugd

De hier vermelde terugmeldingen zijn vrijwel altijd ingezonden door de betreffende ringer of melder, en soms geselecteerd uit onze databank. Een fotokopie (of uw attendering via e-mail) van uw memorabele melding is altijd van harte welkom. Terugmeldingen van vogels met Nederlandse ringen en/of vogels gevonden in Nederland die om de één of andere reden bijzonder zijn. S.v.p. niet een vijf jaar oude zilvermeeuw. Uw hulp voor deze rubriek wordt erg op prijs gesteld, omdat wij niet de gelegenheid hebben alle terugmeldingen stuk voor stuk te bezien.